

самовизначення або права відключатися від онлайн на сьогодні є предметом теоретичних дискусій. Уперше про право відключатися почали говорити в аспекті трудових прав, з урахуванням створюваних ситуацій, коли робочі питання необхідно було вирішувати онлайн у позаробочий час.

Все більше фахівців звертається до думки, що, будь-який громадянин повинен мати доступ до головних державних сервісів і не зазнавати дискримінації незалежно від своєї віртуальної активності або її відсутності. Насамперед наразі в Україні існує проблема імплементації норм законодавства ЄС в національне законодавство та відсутні ефективні цифрові системи технічного захисту персональних даних в Інтернет. В інформаційному суспільстві, яке створило і розвиває людство, Інтернет є одним з найпотужніших джерел знання і усі повинні мати можливість бути активними його учасниками. Ті права, які нещодавно були офлайн дедалі швидше переходять у права онлайн. Так, до цифрових прав можна зарахувати право на освіту, право на працю, на підприємницьку діяльність, права користувачів, право на охорону здоров'я, культурні права. З подальшим розвитком інформаційних технологій цифровий вимір прав людини дедалі збільшуватиметься, що потребуватиме ефективних засобів їх правового та технічного захисту, а також удосконалення механізму міжнародного унормування.

Еннан Руслан Євгенович

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Цифрові технології створюють нову реальність: цифрову економіку, цифровий кіберпростір. Цифрові технології формують нове середовище, в якому має діяти право. Цифрові технології висувають свої умови, до яких

необхідно адаптувати інститути права. Формування принципово нового середовища з урахуванням сучасних цифрових технологій істотно впливає на економіку, право і соціальні процеси, на структуру і зміст суспільних відносин. Нові технологічні платформи блокчейн, Інтернет речей, штучний інтелект, хмарні сервіси, «розумні» комплекси та пристрої (*smart*), аналітичні бази даних, віртуальна реальність, кібер-безпека, соціальні мережі та платформи, електронні сервіси, що застосовуються у різних сферах діяльності - створило нові умови, нові технологічні засади для зміни традиційних правових інститутів та їх адаптації до нових технологічних реалій - цифрової системи. Формуються нові інструменти соціального характеру: штучний інтелект, роботи, комп'ютерні хмарні послуги, різноманітні «розумні» пристрої, формується нове середовище віртуального спілкування у вигляді соціальних мереж та технологічних платформ.

Цифровізація правовідносин – це використання сучасних цифрових технологій у найрізноманітніших сферах діяльності. *Цифровізація* призвела до створення та розвитку цифрової економіки, формування інститутів цифрового права, нової конфігурації соціальних відносин на засадах використання соціальних мереж та Інтернету. *Цифровізація* різних сфер діяльності це не тільки сучасні форми та способи збирання, зберігання, обробки та передачі інформації в цифровому форматі, а також технології цифрового регулювання процесів життєвого циклу в економіці, праві, комерційних відносинах.

Сьогодні у зв'язку з динамічним розвитком правовідносин з використанням цифрових технологій формується *цифрове право* як форма вираження правового регулювання з використанням цифрових технологій у цифровому кіберпросторі. При формуванні *цифрового права* як нового, актуального, самостійного напрямку правового регулювання використовується підхід з позиції цифрової системи - різновиду інформаційної системи. *Цифрове право* – це цифрова взаємодія між суб'єктами віртуального цифрового простору – кіберпростору. *Цифрове право* - це *цифрові права* на

об'єкти цифрового обороту, що мають економічну цінність, і засновані на принципах створення та дії технологічних платформ та цифрових технологій.

Традиційні консервативні правові доктрини, засновані на засадах існування фізичного світу, не враховують сучасної специфіки цифрової взаємодії у віртуальному просторі: проблеми правового регулювання відносин у мережі Інтернет, взаємодія користувачів у цифровому просторі нових технологій, поява штучного інтелекту та нейрон-комп'ютерних мереж, способи реалізації та захисту суб'єктивних прав у віртуальному просторі. Розвиток цифрового права пов'язаний із можливістю ідентифікації та аутентифікації учасників цифрового обороту не тільки на підґрунті застосування електронного цифрового підпису, а й також у перспективі – роботу зі штучним інтелектом у разі визнання його у встановленому законом порядку цифровою особою. Як самостійний інститут формується так званий «віртуальний двійник» фізичної особи, автентифікація якого у цифровому віртуальному обороті здійснюється на основі відповідної цифрової ідентифікації за допомогою фіксації та подальшого використання у цифровому обороті відповідного індивідуального коду.

Для подолання розриву між реальним та цифровим світом та з метою реалізації людського потенціалу застосовуються технології доповненої реальності (*augmented reality*). Нова цифрова реальність – це застосуванні Інтернету речей, штучного інтелекту, застосуванні сервісів автоматичної ідентифікації, збору та обробки глобальних баз даних (*Big Data*), хмарних сервісів, розумних робото-технічних комплексів (*smart*), у розвитку соціальних мереж, ІТ-платформ та сервісів у цифровому середовищі Сучасні технології – це комплекс технічних рішень, що включає результати інтелектуальної діяльності, комплекс технічної та дозвільної документації (сертифікати виробництва та якості), секрети виробництва (*ноу-хау*), технологічний досвід практичного застосування технології, кваліфікацію персоналу. У сукупності всі ці елементи забезпечують виробництво виробів певним способом або надання послуг із заданими якісними та кількісними

характеристиками для отримання нового, удосконаленого технологічного продукту, що дозволяє успішно конкурувати на ринку. Робото-технічні пристрої зі штучним інтелектом для участі у цифровому обороті повинні мати права та обов'язки, визнання їх *цифровою особою*, тобто. суб'єктом *цифрових правовідносин*. Правоздатність і дієздатність такої цифрової особи має обмежений характер і визначається залежно від комплексу функціоналу та переліку дій, що мають юридичне значення, якими наділяється ця особа в силу закону. Проблеми правового режиму об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, захист прав на такі об'єкти, патентоспроможність створених на основі штучного інтелекту технологій, захист прав інвесторів під час створення таких технологій підлягають вирішенню у вигляді застосування юридичної конструкції штучного інтелекту на засадах побудови юридичної особи.

Цифровий оборот цифрових прав чи цифрових активів подібний за своїм правовим механізмом із оборотом виключних майнових прав інтелектуальної власності. Прикладом сучасної тенденції надання характеру товару нематеріальним благам є декларація про особистий імідж (право на зображення), яке передбачає оцінку особистості людини, її іміджу, сформованого з допомогою об'єднання зовнішніх даних особи і особистих особливостей відомої особистості, які у рекламних та інших комерційних цілях, наприклад використання іміджу відомих акторів, спортсменів, громадських діячів у рекламі. Трансфер технологій є одним із секторів ринку інтелектуальної власності, що стрімко розвивається. Розвиток франчайзингу, транскордонних ліцензійних угод транснаціональними корпораціями в сукупності з високою мобільністю фінансового та інтелектуального капіталу, розвитком ІТ-технологій та Інтернету створили нове технологічне та комерційне середовище у т.ч. й для широкого використання інтелектуальної власності у товарних відносинах. Успішне створення, поширення та ефективне застосування сучасних технологій неможливе без використання правових моделей передачі (трансферу) та поширення нових результатів

інтелектуальної діяльності. В інноваційному процесі механізм, що стимулює створення та передачу нових технологій, є ключовим фактором розвитку в період сучасної технологічної революції. Цифровий простір визначають нові виклики інституту інтелектуальної власності. Нова реальність кіберпростору та кіберпослуг акцентують увагу на питаннях безпеки використання інтелектуальної власності для правоволоділців. Створення побудованих за принципом комплексних технологій складних об'єктів (штучний інтелект, аналітичні структури, самоврядні системи тощо) сприяє розширенню переліку об'єктів інтелектуальної власності, зміну способів правової охорони в цифровому просторі, створення сегменту цифрових послуг як різновиду об'єктів інтелектуальної власності, формуванню прав на віртуальні об'єкти цифрового простору. *Технологія* - це інтегрований об'єкт, що поєднує права на результати інтелектуальної діяльності (винаходи, комп'ютерні програми, бази даних, ноу-хау, товарні знаки тощо), а також технічні знання, вміння, навички та інші конкурентні переваги, що випливають з володіння технологією (*goodwill*). Вбачається можливим застосування європейської доктрини *sui generis* для врегулювання нових цифрових об'єктів та їх цивільного обороту.

Цифрові права – різновид майнових прав. Вони можуть брати участь у цивільних правовідносинах як об'єкти цивільного обороту. Різноманітність цифрових майнових прав виникає під час використання цифрових технологій та створення нових цифрових об'єктів. *Цифрові права* належать до категорії суб'єктивних цивільних прав і можуть бути кваліфіковані в залежності від правової природи цифрових об'єктів та характеру майнових правовідносин, що виникають у процесі застосування цифрових технологій. Тобто, йдеться про цивільно-правову модель регулювання цифрових технологій та визнаних законом майнових цифрових прав як особливий інститут цивільного права, предметом регулювання якого є майнові правовідносини, пов'язані з виникненням (визнанням), передаванням, іншим розпорядженням цифровими майновими цивільними правами на цифрові об'єкти, що створюються в результаті використання цифрових технологій та виражені у цифровій формі

за допомогою електронних технічних засобів. *Цифрові права* мають економічну цінність, що дозволяє характеризувати їх як майнові права. Розпоряджання цифровими правами здійснюється через договори між суб'єктами (правоволодільцями) за правилами, які можуть встановлюватися, у т.ч., третьою особою (власником сайту, оператором, провайдером). *Об'єктами цифрових прав* є створювані внаслідок використання цифрових технологій (зокрема комп'ютерних програм) нематеріальні об'єкти у вигляді цифрових кодів і записів, охороноздатні об'єкти, визнані законом як такі, або такі, що впливають з угод суб'єктів цифрових прав. До *об'єктів цифрових прав* належать: криптовалюти, «цифрові двійники», технологічні онлайн платформи, хмарні обчислення (сервіси), цифрові сховища криптовалют (електронні гаманці), цифрові біржі та ін. *Цифрові об'єкти* безпосередньо не беруть участь у цивільному обороті, а оборотоздатними є цифрові права на такі об'єкти, які визнаються та засвідчуються у цифрових реєстрах за допомогою цифрових записів комп'ютерних кодів.

Суб'єктами цифрових прав можуть бути фізичні або юридичні особи за допомогою цифрових ідентифікаторів суб'єкта, включаючи комп'ютерні коди, IP-адреси, персональний ідентифікатор, умовні позначення (nick-name), а також у вигляді штучного інтелекту у різних формах. *Суб'єкти цифрових прав* беруть участь у цивільних правовідносинах у вигляді цифрових ідентифікаторів щодо розпорядження цифровими правами, визнаними правоволодільцями. *Спеціальними суб'єктами цифрових прав* можуть бути оператор Інтернет-сервісу, інформаційний посередник, хостинг-провайдер, власник (оператор) онлайн-платформи з надання інформації про товари і послуги.

Застосування високотехнологічної продукції стимулює залучення до цивільного обороту майнових прав на складні об'єкти та технології, що також включають й результати інтелектуальної діяльності. У цьому контексті формується новий цифровий цивільний оборот, що є сукупністю правовідносин, породжуваних юридично значимими діями суб'єктів

цивільного обороту (правоволодільців) щодо засвідчення цифрових об'єктів, розпоряджання цифровими правами у вигляді застосування цифрових технологій і полягає у послідовності цифрових записів, цифровому комп'ютерному коді. Зміст цифрового цивільного обороту формується сукупністю цифрових угод (транзакцій) чи інших юридично значущих дій, вчинених, зокрема, у вигляді смарт-контрактів. В результаті угод чи інших юридично значущих дій із цифровими об'єктами виникають цифрові права, зміст та умови здійснення яких визначається за правилами інформаційної системи, що відповідає встановленим законом вимогам та функціонує із застосуванням цифрових технологій.

Цифрове право – це нова форма реалізації правовідносин у сфері кібер-регулювання у різних сферах: цифрові права у цифровому обороті, кібербезпека, захист персональних даних, регулювання транскордонних цифрових транзакцій, реалізація соціальних прав на основі технологічних платформ, формування електронного уряду, електронної держави. Нині відбувається процес *цифровізації* права, тобто використання нових цифрових технологій для оптимізації правовідносин, а також процедур створення нової цифрової реальності, яка також потребує правового регулювання. Цифрова реальність формує поведінку людини, норми соціальних відносин, створює цифрове право та цифрову правосвідомість. В умовах цифрової економіки та віртуального простору очевидною є необхідність нового погляду на правові інститути в епоху інформаційного суспільства та цифрових технологій, послідовної адаптації традиційних правових механізмів до нових реалій. Подальший розвиток правового регулювання цифрових прав та цифрового цивільного обороту є можливим відповідно до концептуальної моделі «*цифровізації*» традиційного права. Нова парадигма розвитку права полягає у «*цифровізації*» права, тобто використання цифрових технологій для оптимізації правового регулювання, а також формування цивільного цифрового обороту. Отже, *цифрове право* – це система норм права щодо застосування цифрових технологій, що регулює правовідносини, які

виникають у зв'язку з використанням цифрових даних та застосуванням цифрових технологій. *Цифрове право* – це комплексний міжгалузевий інститут права, що об'єднує норми права, які регулюють правовідносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням, відчуженням та захистом цифрових прав, а також із застосуванням цифрових технологій суб'єктами цифрового права. Механізм правового регулювання відносин в цифровому середовищі ґрунтується на тому, що вони мають інформаційну природу, оскільки виникають щодо здійснення певних дій з інформацією в цифровому виді (цифровими даними).

Жебровська Кристина Артаківна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Рябошапченко Анастасія Олександрівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**МІЖНАРОДНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО У КОНТЕКСТІ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ**

Міжнародне інформаційне право є новою комплексною галуззю права, що формується у на засадах та взаємовпливу міжнародного публічного і міжнародного приватного права, та у якому структуруються міжнародні (інтернаціональні) суспільні відносини щодо інформації, інформаційних технологій, інформаційної діяльності. Сучасне міжнародне інформаційне право ґрунтується на тенденціях формування глобального інформаційного суспільства під впливом розвитку електронних засобів масової комунікації. Міжнародна інформаційна діяльність є однією із провідних засад міжнародного інформаційного права в умовах становлення глобального інформаційного суспільства, глобальної інформаційної цивілізації, глобальної інформаційної культури, глобального міжнародного інформаційного порядку,